

คุณมิตร ดาราฉาย: ควรใช้เวลาตรงนี้สื่อสารเกี่ยวกับการเรียนรู้ศาสนาเปรียบเทียบซึ่งจะทำให้สังคมไทยรู้และเข้าใจในเรื่องเหล่านี้มากขึ้น ถามว่าในมหาวิทยาลัยมี แต่คนอยู่บนดอยเรียนที่ไหน หรือไปตามศาสนสถาน ผู้การที่เราไปดูหน้าโทรทัศน์ไม่ได้หรอก ก็ขอฝากว่าหากว่าเราคิดจะแก้เรื่องความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ต้องการให้เกิดความสมานฉันท์อย่างแท้จริงแล้ว ในทางมุสลิม การขอขมา การขอพร ก็ขอให้เกิดขึ้น ภาพ ขอให้ความรัก ความสามัคคีของคนที่เป็นมุสลิมและคนที่ไม่ใช่มุสลิมในแผ่นดินไทยและคนที่ไม่ได้อยู่บนแผ่นดินไทย จงเป็นคนที่ยึดกับบุญคุณและกตัญญูในสิ่งที่จะทำในอนาคต

คุณอดุลย์ มานะจิตต์: ในช่วงสุดท้าย อย่างที่เรียนว่าก็ต้องมีความหวังในอนาคต เมื่อพูดถึงเรื่องมุสลิมในแผ่นดินไทยแล้ว ปัญหาที่รู้สึกเจ็บปวดซึ่งเราไม่ค่อยจะเคยเห็นที่ไหนในโลกที่อยู่ๆ ก็มีคนไปกราดยิงมุสลิมที่กำลังละหมาด ฉะนั้นตรงนี้เป็นเรื่องที่เราจะให้เกิดขึ้นไม่ได้ ฆ่าคนที่กำลังอยู่ในศีลในธรรมไม่ได้ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่เราจะต้องแก้ไข เพราะฉะนั้นในปัญหาของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งถือว่ามีประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมที่นั่นแล้วก็อยู่กันอย่างสันติ เวลาที่เราเรียกมลายูก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นชาวมุสลิมทั้งหมด ชาวมุสลิมมีอยู่ในนั้นจริงๆ แล้ว ชาวมุสลิมและชาวฮินดูก็เป็นชาวมลายูมาก่อน ก่อนที่ชาวมลายูจะเปลี่ยนมาเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม อันนี้คือประวัติศาสตร์เขาว่าอย่างนั้น ข้อเสนอของผมนึกเพื่อที่จะแก้ไข ปัญหาและเรื่องนี้ก็ได้้นำเข้าสู่ในระดับการเมืองของชาติ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เรามีความหวังว่าเราจะได้จัดตั้ง “มหานครปัตตานี” อย่าไปใส่คำว่ารัฐเข้าไป มหานครปัตตานี อย่างเช่นที่มีการปกครองใช้ระบบการปกครองนี้ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ หรือพัทลุง มหานครปัตตานีอาจจะรวมทั้งยะลาและนราธิวาสไปด้วยก็ได้ เมื่อเราจัดตั้งขึ้นได้ ผู้คนที่เขาอยู่ในพื้นที่ของเขา เขารู้วัฒนธรรม สังคม รู้ถึงปัญหาต่างๆ ของเขาแล้ว เขาก็จัดการบริหารกิจการปกครองของเขาใน 3 จังหวัดนี้ด้วยก็ขอฝากไว้ด้วย

คุณบรรจง บินกาชัน: เมื่อคนให้ของเรา เรายกมือไหว้แล้วก็กล่าวคำว่าขอบคุณ จากภายใน ก็อยากจะให้อะไรสักอย่างเป็นการตอบแทน พระเจ้าให้ชีวิตเราจึงต้องละหมาดขอบคุณพระเจ้าวันละ 5 เวลา เมื่อพระเจ้าเป็นเจ้าให้เราอยู่บนแผ่นดินไทย ให้โอกาส ให้ความเจริญมั่งคั่ง ให้ความก้าวหน้า ให้ครอบครัวที่อบอุ่นกับเรา สิ่งที่ยากจะฝากไว้ก็คือ ตอบแทนบุญคุณแผ่นดินไทยด้วยการอย่าทำร้ายแผ่นดินไทยแล้วก็ทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดินไทย

คุณสมาน งามโชนง: นั่นก็คือมุมมองของแต่ละท่านที่ผมเชื่อว่าเป็นมิติที่น่าสนใจในมุมมองของแต่ละท่าน ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง นักการศึกษา นักประวัติศาสตร์หรือแม้กระทั่งด้านเศรษฐกิจ ท่านพี่น้องทุกท่านที่เคารพ เส้นหลักของสังคมไทยก็คือความหลากหลายทางวัฒนธรรม ถ้าหากว่าเราปฏิเสธการมุ่งสร้างและใส่หมวกว่าไม่ใช่คนไทยเมื่อไหร่ ก็จะเป็นปัญหา ถ้าหากว่าเรายอมรับว่า ทางภาคเหนือ ทางภาคอีสานมีไปกลางคือวัฒนธรรมไทย แต่ในขณะที่เดียวกันเราปฏิเสธดิเก ฮูลู ก็คงจะเป็นปัญหาเหมือนกัน เพราะฉะนั้นสังคมไทยคือความหลากหลาย วัฒนธรรมไทยนั้นก็มีมากมายเหลือเกิน เพียงแต่ว่าเราจะเปิดใจให้กว้างหรือไม่ เท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ผมเชื่อว่าจากวันนี้ไปก็คงเป็นมุมมองทางสังคม เป็นเรื่องที่จะให้ผู้รับผิดชอบนั้นได้มีโอกาสไปต่อยอดความคิดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องนั่นเอง เราเห็นสังคมไทยสังคมพี่น้องมุสลิมของเรา ถ้าหากว่ายังเกิดความเข้าใจผิด ยาวชนคนมุสลิมยังมีปัญหา ยังหลงระเห็จ เราจะต้องช่วยกัน เพื่อที่จะกลับคืนสู่สิ่งที่ตั้งงามในสังคมไทยอย่างแท้จริง ผมอยากจะทบทวนอีกครั้งว่า เวลาต้นทุนของชีวิตซึ่งพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคตจะเป็น

อย่างไร ก็คือสิ่งที่ผ่านมาแล้ว จะเป็นบทเรียน ปัจจุบันเราทำให้ดีที่สุดเพื่อที่จะต่อยอดไปถึงอนาคต นั่นคือความมุ่งมั่นและความต้องการที่เราต้องการ วันนี้ต้องขอขอบคุณท่านวิทยากรทั้ง 4 ท่าน และขอขอบคุณท่านผู้ฟังท่านผู้ชมครับ สื่อกลือเหมือนกันในที่นี้คือ ไม่ว่าท่านจะเป็นคนรวยหรือคนจน มีการศึกษาหรือไร้การศึกษา จะไม่ต่างอะไรเลยหากว่าท่านเป็นคนขาดคุณธรรม

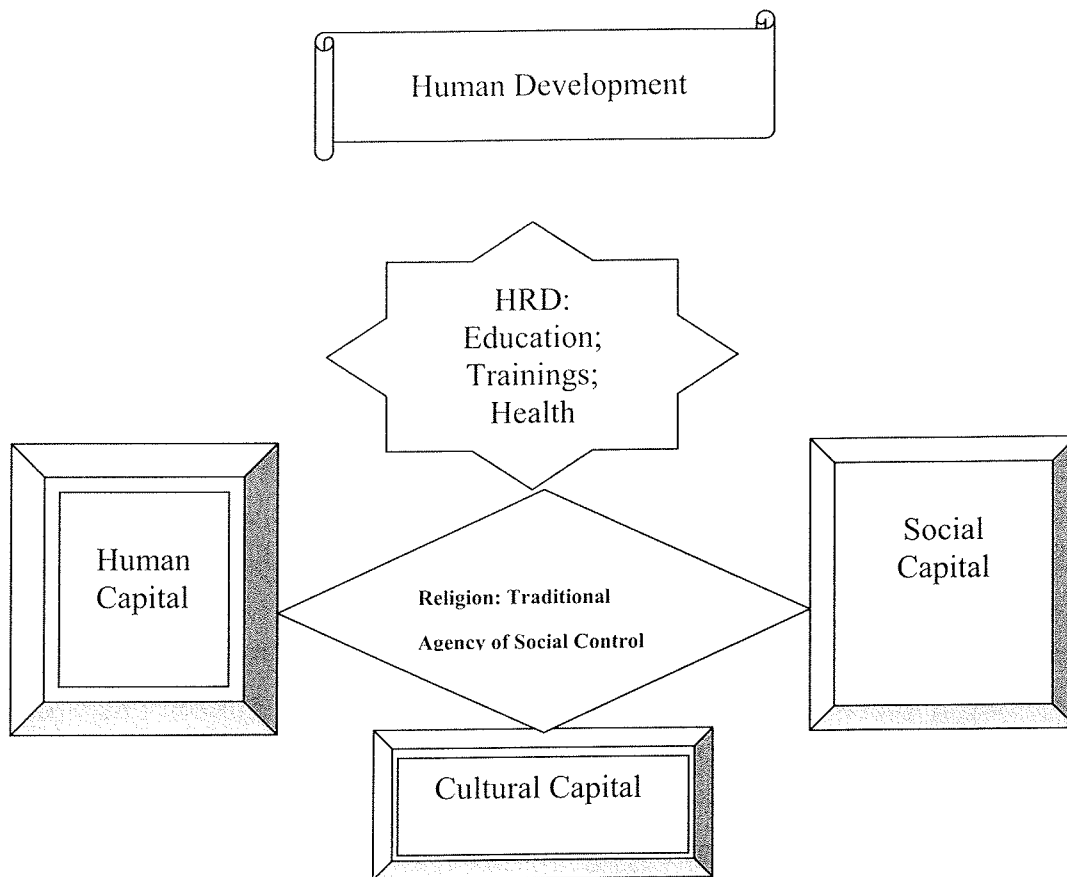
วิทยากรผู้ร่วมเสวนา

1. นาถยา แดงบุหงา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตกรุงเทพมหานคร
2. มิตร ดาราฉาย กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
3. อุดุลย์ มานะจิตต์ เลขาธิการสมาคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจไทย-อิหร่าน
4. บรรจง บินกาซัน ประธานโครงการอบรมผู้สนใจอิสลาม มุลินิสันดิชน

ดำเนินรายการโดย สมาน งามโขนง ผู้อำนวยการผลิตรายการมุสลิมไทย และผู้ดำเนินรายการมองรัฐสภา

เสวนา “การศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในสังคมมุสลิมไทย”

รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรพล วังศ์บุญสิน: สวัสดีทุกท่าน รู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมานำเสนอความคิดเห็นในวันนี้ ดิฉันไม่ใช่คนมุสลิมแต่สนใจในปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะมุมมองในเรื่องของประชากรมุสลิมของเราจะมีส่วนช่วยประเทศชาติได้อย่างไร ปัญหาที่ทำนายในประเทศไทยนั้น มีอยู่เป็นจำนวนมาก จะแข่งขันกับประเทศอื่นได้อย่างไรบ้าง ขณะนี้ประเทศไทยกำลังติดกับดักของการไม่สามารถก้าวไปในระดับที่สูงขึ้นได้ สิ่งที่มีมองก็คือว่าประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ประชากรในวัยแรงงานกำลังลดจำนวนลง ถ้าเราพัฒนาประชากรเหล่านี้ให้มีคุณภาพ แนวคิดทางด้านการปันผลของประชากรคือว่า จำนวนปริมาณยังมีจำนวนมากก็ยิ่งเป็นผลดีแต่ถ้าจะให้ยิ่งดีไปกว่านั้นก็ต้องมีคุณภาพควบคู่กันไปด้วย มีนัยที่สื่อมาถึงทรัพยากรมนุษย์ของเราที่เป็นชาวมุสลิม ประเด็นที่ทำนายคือ การแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านนั้นค่อนข้างยาก การขับเคลื่อนประสิทธิภาพของตลาดแรงงานก็ไม่ได้มีความโดดเด่น การแข่งขันระดับสากลเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และยังมีภาวะที่เรียกว่า “สังคมเสี่ยงภัย” เพิ่มขึ้นมาในขณะเดียวกัน ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมลดน้อยลง มีความเป็นปัจเจกชนเพิ่มมากขึ้น ปัญหาคือว่าเราจะพัฒนาทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้เพียงใดนี่คือปัญหาที่ทำนายการพัฒนา

ในมิติของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้ง การศึกษา การฝึกอบรมและสุขภาพ ในทฤษฎีที่ว่าด้วยสังคมเลี้ยงภัยของ อูริค เบค ชาวเยอรมัน กล่าวว่าบทบาทของศาสนาเป็นเรื่องของทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจะส่งผลเอื้อต่อทุนมนุษย์และทุนทางสังคมได้ หากว่าเราสามารถเป็นได้ดังที่กล่าวไว้นั้น ประเทศไทยเป็นสมาชิกของประชาคมอาเซียน มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลาง เป็นประชาคมความมั่นคงอาเซียน เป็นประชาคมสังคม วัฒนธรรมอาเซียน และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งไม่ได้แยกจากกันแต่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีประชาชนทุกคนเป็นพลัง ทั้งในแง่ของทุนมนุษย์ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม อาเซียนนั้นมีประชากรที่เป็นชาวมุสลิมจำนวนมากเกือบร้อยละ 15 ของชาวมุสลิมโลกอยู่ในอาเซียน พิจารณาจากจำนวนประชากร Impact จะเยอะมากหากว่ามีคุณภาพ การศึกษาอิสลามมีโอกาสด้อยอดได้ เพราะว่าท่านนักปราชญ์ท่านหนึ่งได้กล่าวว่า การศึกษาในอิสลามนั้นไม่ใช่แค่การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะจากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง แต่มีความหมายที่กว้างและครอบคลุมทุกด้านที่จะส่งผลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งกระบวนการอบรม บ่มเพาะ สติปัญญา ร่างกายและจิตวิญญาณ ซึ่งส่วนที่สำคัญมากที่สุดคือจิตวิญญาณ การศึกษาของอิสลามนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนคือ

- 1) ด้รบียะฮ์ คือการอบรม การขัดเกลาจิตใจ
- 2) ตะอ์ลีม คือการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาและทางโลก

3) ตะอ์ดีบ คือ การอบรมปณิสัยให้มีคุณธรรม จริยธรรม และระเบียบวินัย

สิ่งที่เราพูดกันว่า “life long learning” การศึกษาตลอดชีวิต มีอยู่ในศาสนาอิสลามมานานแล้ว ยุโรปนำคำนี้มาเป็นหัวใจของการพัฒนาศักยภาพของยุโรป อิสลามมีมานานแล้วแต่เราตระหนักถึงกันหรือเปล่า จากการศึกษาตลอดชีพซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทุกส่วนของความเป็นมนุษย์ นำมาสู่จิตวิญญาณสติปัญญา ร่างกายและสังคมนำไปสู่การตอบสนองวัตถุประสงค์ของการสร้างมนุษย์เพื่อเป็นบ่าวของอัลเลาะห์และเป็นตัวแทนของพระองค์บนผืนแผ่นดิน ทำให้สมาชิกของสังคมมีคุณธรรมและจริยธรรม มีความเจริญรุ่งเรือง เหล่านี้คือสิ่งที่สำคัญมากตามทฤษฎีการบันผลทางประชากร เป็นคนละเรื่องกับการมองศาสนาที่ผ่านมาในอดีต ดังนั้นหากว่านำมิติของศาสนาอิสลามมาพัฒนาเยาวชนมุสลิมของไทยนั้น ประเทศไทยจะแข็งแกร่งมากกว่านี้

ความรู้ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยก็เน้นสิ่งที่เป็นสังคมศาสตร์เสียเป็นส่วนมาก แต่ประเทศของเราต้องการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก มีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะทุ่มเทกำลังทรัพยากรมนุษย์ งบประมาณให้กับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีควบคู่ไปกับความเป็นมุสลิมด้วย เป็นสิ่งที่พวกเราทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิมควรจะร่วมกันต่อยอดการเสวนาทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นมาได้ โรงเรียนปอเนาะในปัจจุบันก็ได้มีการปรับเปลี่ยนมากขึ้นมีการเรียนการสอนด้านศาสนาควบคู่ไปกับการศึกษาที่ช่วยจรรโลงโลกให้พัฒนาไป ระบบการศึกษามีความรู้สมัยใหม่เข้าไปและมีความร่วมมือกันเพื่อทำให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น

สิ่งที่ทำลายสังคมของความเสียภัยอีกประการนั้นคือด้านสุขภาพ ขณะนี้มีโครงการภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย แล้วก็เป็นสิ่งที่ต้องผลักดัน ควรมีการพัฒนาบุคลากร ครูอาจารย์กลับไปพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้มีความสุขทั้งกายและใจ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถต่อยอดให้ก้าวหน้า โครงการที่กล่าวไปดังกล่าวเป็นการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนการศึกษาในระบบโรงเรียน สิ่งที่ยากจะฝากไว้คือพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานและอาชีวศึกษาให้มีความเข้มแข็ง เพื่อที่จะปูทางไปสู่วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมากขึ้นด้วย ตรงนี้หลักการทางศาสนาที่เข้ามาในโรงเรียนสอนศาสนาเอกชน ปอเนาะ ต่อยอดหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนที่ทำให้เกิดทุนมนุษย์และทุนทางสังคมขึ้นมาได้ แต่พบปัญหาคือความไม่แน่ใจในระบบการบริหารจัดการ งบประมาณและตัวบุคลากรของปอเนาะ ที่ต้องสร้างและพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้นมา ลูกศิษย์ที่วิทยาลัยประชากรศาสตร์ ตั้งคำถามว่า เด็กมุสลิมที่อยู่ในโรงเรียนจะมีคุณภาพกว่าเด็กที่ไม่ใช่มุสลิมหรือไม่ สุขภาพจะดีกว่ามากน้อยแค่ไหน นี่ก็เป็นประเด็นที่เด็กมุสลิมให้ความสนใจ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นจะนำไปได้อย่างไรในแนวทางที่ไม่ได้อยู่ในกระแสหลักของประเทศแต่ว่าเป็นกระแสรองที่น่าหลักศาสนาเข้ามามีบทบาท หัวใจก็คือว่าโครงการสร้างเสริมสุขภาวะของมุสลิมผ่านระบบการศึกษาที่มีอยู่ในขณะนี้เป็นอย่างไร

ดร.กมล รอดคล้าย: ท่านผู้มีเกียรติทุกท่านครับ ที่ผมจะนำเสนอคือบทบาทจริง ๆ ที่กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการอยู่ เน้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพราะมีความเชื่อว่าการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้อาจเป็นคำตอบของการจัดการศึกษาของพี่น้องมุสลิมโดยรวมของประเทศเนื่องจากว่าคนส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่ที่นั่น ระบบการจัดการศึกษาที่มีความพิเศษจะอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

เป็นส่วนใหญ่ ผมเองได้เข้าไปคลุกคลีอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่เกิด แต่ในขณะเดียวกันในช่วงที่รับราชการในกระทรวงศึกษาธิการ บทบาทสำคัญในช่วงที่เป็นผู้ตรวจราชการกระทรวง และรองผู้อำนวยการ ศอ.บต.ด้านการศึกษาและในโอกาสเป็นรองปลัดกระทรวงที่ดูแลงานด้านจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผมคิดว่าเรามีความเชื่อที่สำคัญประการหนึ่งเชื่อว่าทุกท่านก็คิดคล้ายๆ กันคือ การศึกษาน่าจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ การศึกษาน่าจะเป็นเครื่องมือในการนำสันติสุข สมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคใต้ซึ่งมีความพิเศษกว่าที่อื่น ผมได้มีโอกาสอ่านคำให้สัมภาษณ์ของ ดร.วัน กาเดร์ เจ๊ะมัน ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นนักคิด นักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการจัดการศึกษา ท่านได้พูดถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและความเปลี่ยนแปลงในหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรุนแรง กระบวนการคิด แต่ประเด็นหนึ่งที่ได้พูดและมีความชัดเจนคือ ท่านบอกว่าปัญหาชายแดนภาคใต้นั้นไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรุนแรงหรือการใช้กำลัง แต่ว่าการทำให้คนมีความรู้ มีเศรษฐกิจที่ดี การทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมเป็นเรื่องที่น่าจะนำมาสู่ความสงบที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ เพราะฉะนั้นจากแนวคิดเหล่านี้ผมคิดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราเป็นผู้ที่มีพระราชวิญญู และมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลที่ได้ให้กรอบ นโยบาย “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” กับข้าราชการที่จะทำงานในพื้นที่ หากว่าเราสามารถที่จะดำเนินนโยบายตามกรอบแนวพระราชดำรินี้ได้สำเร็จ เหมือนที่พระองค์ท่านได้ตรัสไว้ ผมคิดว่าทุกหน่วยงานจะทำงานได้ประสบความสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมาย จังหวัดชายแดนภาคใต้เหมือนเป็นตัวแทนของภาพการจัดการศึกษาของพี่น้องมุสลิม มีประเด็นสำคัญอยู่ 3-4 เรื่อง อาทิ

1. เรื่องการจัดระบบการศึกษาที่หลากหลายมีการศึกษา 2 ระบบซ้อนกันอยู่ โรงเรียนส่วนใหญ่ก็เป็นโรงเรียนเอกชน

2. คนที่เรียนหนังสือโดยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาแบบอิสลามหรือมุสลิม โอกาสหรือคุณภาพทางการศึกษาอาจจะด้อยกว่าคนที่เรียนอยู่ในระบบปกติเพราะจะต้องเรียนวิชาทางศาสนาด้วย ทำให้เวลาที่จะเรียนวิชาสามัญหรือวิชาที่จะใช้ในการประกอบอาชีพมีน้อยลง ที่สำคัญผมคิดว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบันยังไม่สามารถสนองตอบความต้องการทางการศึกษาของพี่น้องมุสลิมได้อย่างแท้จริง

3. ความรุนแรงที่เกิดขึ้นก็เป็นส่วนหนึ่งของปัญหา ตรงที่ส่งผลให้มีเวลาในการเรียนน้อยลง ไม่สามารถจัดคุณภาพการศึกษาได้อย่างเต็มที่ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีผลกระทบกับเด็กในโรงเรียนของรัฐหรือเด็กที่นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบกับเด็กที่นับถือศาสนาอิสลามหรือที่เรียนในโรงเรียนอิสลามด้วย

4. ประการสุดท้ายคิดว่า ตัวของการศึกษาเอง เป็นทั้ง “การพัฒนา” แต่ในขณะเดียวกันสังคมก็มองว่าเป็น “ปัญหา” ด้วยเช่นกัน หลายครั้งที่เรื่องของความรุนแรงเกิดขึ้นสังคมก็มักจะมองว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนปอเนาะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างปัญหาให้เกิดขึ้น โดยสรุปก็คือเหมือนว่ามีคามพัวพันกันอยู่ในเรื่องของกระบวนการจัดการศึกษาทั้งในเชิงบวกและลบ ทำให้ภาพที่สังคมมองพี่น้องมุสลิมไม่ตรงกับความเป็นจริง กระทรวงศึกษาธิการทำอะไรกับสิ่งเหล่านี้ ทางกระทรวงได้มีการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาขึ้นมา 1 ยุทธศาสตร์ ในประเทศไทยเรามีแผนพัฒนาการศึกษาของชาติเป็นแผนที่ใช้ร่วมกันทั้งประเทศ แต่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนยังมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของ

พี่น้องมุสลิมโดยเฉพาะเพิ่มขึ้นมาอีก 1 ฉบับ จากแผนการศึกษาของชาติที่ได้ร่วมกันทั้งประเทศ จะมีคณะกรรมการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรองปลัดกระทรวงเป็นประธาน มีผู้ตรวจกระทรวงหรือผู้รับผิดชอบงานในพื้นที่ มีสำนักยุทธศาสตร์และพัฒนาการศึกษาตั้งอยู่ที่ยะลาเป็นศูนย์ประสานงาน เพื่อจะเชื่อมโยงความคิดโครงการทุกหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผมไม่ทราบว่ายุทธศาสตร์ที่เราทำถูกต้องหรือไม่ เหมาะสมหรือประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนแต่ก็พยายามเดินไปตามกรอบนี้เพราะเชื่อว่า ความคิดทั้งหลายไม่ได้มาจากกระทรวงศึกษาอย่างเดียว แต่มาจากการรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของคนในพื้นที่และมาจากการคุยกันของคนที่อยู่ในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม ซึ่งเชื่อว่าทิศทางนี้น่าจะถูกต้องในระดับหนึ่ง ยุทธศาสตร์ของกระทรวงมีอยู่ 6 ประการ คือ

1) เน้นพัฒนาคุณภาพการศึกษา ต้องยอมรับว่าในพื้นที่นั้นมีคุณภาพการศึกษาด้อยกว่าที่อื่น ผลการสอบวัดมาตรฐานมีคะแนนต่ำกว่าที่อื่น มีผู้ที่ตกหล่นทางการศึกษามากกว่าที่อื่น เพราะฉะนั้นก็จำเป็นต้องเปิดโอกาสให้คนได้เข้าสู่ระบบการศึกษาให้มากขึ้นทั้งในระบบของรัฐตามปกติและระบบการศึกษาของมุสลิมเช่นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม รวมถึงการพัฒนาการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยด้วย สิ่งเหล่านี้ผมเชื่อว่ากระทรวงศึกษาธิการพยายามทำอยู่ในทุกรูปแบบ และพยายามทำให้คนตกหล่นได้เข้ามาสู่ระบบได้มากที่สุด และเมื่อเข้ามาสู่ในระบบแล้วแน่นอนว่าสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ก็ไม่ได้หมายถึงการเรียนศาสนาอย่างเดียว แต่ต้องเรียนวิชาสามัญและสายอาชีพเพื่อจะได้มีทางเลือก

2) การเน้นการส่งเสริมศาสนศึกษา อิสลามศึกษาให้เกิดขึ้น ได้มีการนำเอาการเรียนศาสนาอิสลามแบบเข้มแทรกเข้าไปในโรงเรียนของรัฐซึ่งมีความพร้อมในเรื่องของอาคารสถานที่ อุปกรณ์ต่างๆ มีการจัดการสอบ โอ-เน็ต เพื่อให้เด็กมีการสอบอิสลามศึกษาในลักษณะเดียวกันกับโอ-เน็ตและเอ-เน็ต เพื่อใช้ศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้ มีการจัดเทียบโอนการเรียนอิสลามศึกษาซึ่งเรียนในปอเนาะให้สามารถเทียบโอนทั้งระดับต้น ระดับกลางและระดับสูง เหมือนกับการเทียบระดับเปรียญ 1-9 ของพระ และสามารถที่จะเข้าสู่มหาวิทยาลัยได้ในอนาคต รวมไปถึงการอบรมพัฒนาครู การจัดปอเนาะต้นแบบ การพยายามส่งเสริมให้เด็กได้รับการศึกษาวิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้มีโอกาสดูแลเรียนรู้เรื่องศาสนาในท้องถิ่นของตนเอง

3) เรื่องของการสร้างโอกาสให้สามารถเข้าสู่ระบบการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียนฟรี 15 ปี รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสได้เข้าสู่ระบบการศึกษามากขึ้น การให้การศึกษานอกระบบ (กศน.) เปิดศูนย์การเรียนรู้ และที่สำคัญก็คือการพยายามให้ใช้ปอเนาะ รวมถึงโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้มากกว่าเดิม

สิ่งเหล่านี้ผมอยากจะเรียนว่า ระบบการศึกษาที่มีรูปแบบหลากหลาย การศึกษาทางไกลควรจะเกิดขึ้นในพื้นที่และจะทำให้คนในพื้นที่ได้มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น

4) เรื่องของการศึกษาเพื่ออาชีพและการมีงานทำ เราพิจารณาจากประเทศจีนเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นแบบในปัจจุบันเขามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดีกว่าที่คาดไว้ ส่วนหนึ่งเพราะคนจีนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ในประเทศไทยก็เช่นกัน การสอนอาชีพจึงเน้นสอนในปอเนาะโดย กศน. เข้าไปจัดการ การสอนในวิทยาลัยอาชีวศึกษา การสอนในศูนย์อาชีพตามแนวชายแดน และการพัฒนาคนของเราให้มีความรู้เรื่องของภาษาทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาของประเทศเพื่อนบ้านที่จะออกไปทำงานใน

ต่างประเทศ มีวิทยาลัยชุมชนซึ่งพยายามสอนเรื่องการบริหารจัดการตามความสนใจของพี่น้องในชุมชน เชื่อว่าจะเป็นภาระยกระดับคนในพื้นที่ให้มีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น

5) เรื่องของการบริหารจัดการ กระทรวงศึกษาธิการไม่ได้มีแต่เฉพาะยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะ แต่มีคณะกรรมการบริหารการศึกษาซึ่งจะดูแลงบประมาณโครงการให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการปรับแผนเป็นระยะให้ตรงกับความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง ซึ่งเชื่อว่าที่ผ่านมามีไปได้ดีในระดับหนึ่งและก็น่าจะดีขึ้นในอนาคต

6) ประเด็นสุดท้ายคือเรื่องของการพัฒนาการศึกษาเพื่อความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ถ้าทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสถานศึกษา ปัญหาความรุนแรงก็น่าจะลดลง เรามีพี่น้องมุสลิมเป็นจำนวนมากที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการพูดภาษาที่หลากหลายมากกว่า 30 ภาษา ขณะนี้มีการตั้งชมรมปัญญาชนมุสลิมให้เขาได้มีโอกาสแสดงออกและช่วยจัดการศึกษาในภาคใต้ มีโอกาสอบรมและพัฒนาเด็กในพื้นที่ กระทรวงพยายามจัดการสอนสันติศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เรียนรู้สันติศึกษา ที่สำคัญคือทำให้โอกาสการพัฒนาในเรื่องทั้งวิชาการวิชาชีพสำหรับคนที่อยู่ในพื้นที่ให้มีสวัสดิการ ความปลอดภัย ความก้าวหน้าที่ดีขึ้น ทั้งในส่วนของผู้ที่รับราชการและผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอน ผมอยากเรียนว่าทั้งหมดนี้กระทรวงศึกษาธิการไม่ได้ทำแต่เพียงฝ่ายเดียวแต่ยังมี ศอ.บต. เข้ามาช่วยในเรื่องนโยบาย มีหลายเรื่องที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เช่น การพยายามเชื่อมโยงโรงเรียนปอเนาะกับโรงเรียนปกติ และกับระดับมหาวิทยาลัย วิทยาลัย ให้มีส่วนช่วยกันเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยในส่วนกลาง ในเรื่องการพัฒนาครูทั้งด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้มหาวิทยาลัยเข้าไปอบรมครูที่สอนทางด้านศาสนา เราพยายามตั้งศูนย์พัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สร้างห้องแล็บ คอมพิวเตอร์ พยายามยกโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในพื้นที่ให้กลับมามีความสำคัญเหมือนในอดีต เพื่อดึงคนให้เข้ามาสู่ในระบบทั้งไทยพุทธและมุสลิม และสุดท้ายคือ มีการให้ทุนการศึกษา ในแต่ละปีมีผู้ได้ทุนจำนวนเป็นพันคน ทั้งในระดับมัธยมคือ ทุนภูมิทายาท ประมาณ 600 ทุน มีทุนในระดับมหาวิทยาลัยประมาณ 1,000 ทุนต่อปี นอกจากนี้ยังมีทุนเฉพาะที่เรียนกับหน่วยงานต่างๆ เช่น บริษัท ซีพี การไปศึกษาต่อที่คูเวต บาห์เรน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ทั้งหมดนี้ที่ผมนำเสนอเรียนเพื่ออยากบอกกับท่านว่าภายใน 4 ปีจะมีคนจบการศึกษาเป็นหมื่นคนกลับเข้ามาในพื้นที่ คำถามคือว่าจะทำอย่างไรกับคนเหล่านี้เพื่อให้มีความพร้อมกลับไปพัฒนาในพื้นที่ ประเด็นที่เรามุ่งหวังคือการจัดการศึกษาต้องมาจากทุกภาคส่วนในสังคม คนในพื้นที่จะรู้และสามารถชี้ทางให้กับเราได้ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน ทั้งภาครัฐ พี่น้องที่นับถือศาสนาพุทธ อิสลาม หรือศาสนาอื่นๆ หน่วยงานในท้องถิ่นคนเหล่านี้จะทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จได้ กระทรวงมีความมุ่งมั่นและพร้อมจะรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นเพื่อโอกาสของพี่น้องมุสลิมในอนาคต

ดร.รุ่ง แก้วแดง: สวัสดีครับ วันนี้รู้สึกดีใจที่ได้มาร่วมพูดคุย อย่างที่หลายท่านได้กล่าวไว้แล้วว่าพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุดรวมทั้งเรื่องของการศึกษาซึ่งก็ยังคงค้างคากันอยู่เมื่อปี พ.ศ. 2502 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถก็เสด็จพระราชดำเนินไปจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งแรก ท่านเสด็จไปที่จังหวัดยะลาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2502 และพระองค์ท่านก็รับสั่งถึงพระราโชบายที่สำคัญมากและพวกเราที่เป็นคนในวงการศึกษายังถือปฏิบัติกันอยู่

ท่านรับสั่งว่าการศึกษาที่นี่มีความสำคัญมาก จะต้องพยายามจัดให้ได้อย่างน้อยก็ให้พูดภาษาไทยและสื่อสารกันได้เพราะมาครั้งนี่ต้องใช้ล่ามตลอดเวลา ในสมัยนั้นพี่น้องมุสลิมไทยของเราพูดไทยได้น้อยมาก หลังจากนั้นจึงเกิดนโยบายต่างๆ ขึ้นมากมาย จากวันนั้นถึงปัจจุบันนี้ก็ผ่านมา 52 ปี รัฐบาลเองก็ได้ทุ่มเทงบประมาณและบุคลากรจำนวนมากเพื่อแก้ไขปัญหาแต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะว่าปัญหาของประเทศไทยเราคือการปล่อยให้ระบบราชการทำงานแต่เพียงหน่วยเดียวอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็อาจจะยากที่จะสามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ ผมเองก็เคยรับราชการมาก่อนระยะเวลาที่ทำงานในแต่ละกรมนั้นไม่มากและก็ต้องย้าย วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของการเติบโตในระบบราชการคือการที่ต้องสร้างผลงานใหม่ ส่วนงานที่เคยได้สร้างไว้ก็ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ เรื่องที่เป็นปัจจัยที่สำคัญแต่ไม่ได้นำมาพูดกัน คือเงินหน้า 1 ก้าว ถอยหลัง 3 ก้าว เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ปี 2547 ขึ้น เราก็ตำหนักภายใต้กระแสพระราชดำริส เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา แต่ผมว่าคนที่ปฏิบัติงานก็อาจจะขาดความเข้าใจอยู่ เพราะฉะนั้นการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการแก้ปัญหา แต่แผนพัฒนาการศึกษาของภาคใต้ไม่เคยนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงเมื่อทำแผนเสร็จก็มีการเปลี่ยนรัฐมนตรี ถ้าเราพูดกันอย่างจริงจังต้องยอมรับว่าเรื่องของการศึกษาในภาคใต้ยังมีปัญหาอีกเป็นจำนวนมากและในทางปฏิบัติเราไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นได้จริง เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นคือการอพยพออกจากพื้นที่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันนี้ครูในพื้นที่ที่เป็นครูมาแต่ดั้งเดิม เป็นคนเก่าแก่ก็เหลืออยู่ไม่ถึงร้อยละ 20 การหาครูรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถลงไปสอนในพื้นที่ก็ขึ้นว่าเป็นโจทย์ที่ท้าทาย ประเด็นที่เป็นโจทย์ที่ไม่เคยมีการพูดกันในระดับส่วนกลางเลยคือ ในพื้นที่มีแต่เด็กผู้หญิง จากข้อมูลของมูลนิธิพบว่าเด็กผู้ชายจะเรียนหนังสือถึงแค่ชั้นป.6 จบไปก็จะได้เรียนหนังสือต่อ พอเขาไม่เรียนหนังสือก็รวมตัวกัน มีการใช้ยาเสพติดโดยเหตุผลที่ใช้ยาเสพติดคือเพื่อนทุกคนใช้กันหมด เพราะฉะนั้นอีกมุมหนึ่งของเรื่องการศึกษาและการพัฒนา ในอดีตไม่มีเด็กผู้หญิงเข้ามาเรียนระดับมัธยมเลย แต่ปัจจุบันนี้มีเด็กผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ ราชการก็ทราบแต่ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้มากนัก เด็กกลุ่มนี้มักจะถูกคัดออกจากระบบเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง การแก้ปัญหาเรื่องการศึกษาต้องแยกออกให้ได้ทั้งสองระบบ ระบบที่หนึ่งคือ ภาพรวมที่ทางราชการได้นำเสนอแต่ด้านที่ดี และอีกมุมหนึ่งคือระบบที่อยู่ในชุมชน ต้องนำความจริงมาพูดกัน ปัญหาเรื่องการศึกษาต้องก้าวลงลึกไปถึงขั้นต้องช่วยกันแล้ว โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ดั้นด้นมีอยู่เป็นจำนวนมากเป็นโรงเรียนที่ก้าวจากโต๊ะครูไปสู่เจ้าของรุ่นใหม่ที่จบปริญญา และหากว่าเราไปช่วยสนับสนุนเขา โรงเรียนเหล่านี้คือต้นแบบของการเรียนรู้สามัญและศาสนาเข้าด้วยกันนับว่าเป็นรูปแบบที่ดีมาก แต่สิ่งที่ขาดไปก็คือการทำให้ครบทั้ง 3 คือการผนวกการศึกษาในระดับสามัญ ศาสนาและอาชีพ เข้าด้วยกัน ขณะนี้เด็กที่จบการศึกษาในพื้นที่หากไปทำงานที่ภาคราชการก็ไม่ค่อยมีปัญหา แต่หากว่าเป็นภาคเอกชนบริษัทต่างๆ จะคัดออกเพราะกลัวว่าจะเป็นภาระสร้างปัญหา หรือกรณีที่มียาเสพติดใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ก็ไม่อนุญาตให้จอดรถ ดังนั้นต้องสนับสนุนให้เด็กประกอบอาชีพได้ด้วยตนเอง

สรุปว่าภาพรวมใหญ่ที่เป็นแผนก็ทำไป แต่ต้องมีหน่วยงานที่เห็นส่วนเล็กๆ ที่กำลังเป็นปัญหาและต้องแก้ไข ต้องพูดภาพรวมให้น้อยลงแต่อธิบายรายละเอียดส่วนย่อยให้มากขึ้น สิ่งที่สำคัญก็คือต้องแก้ปัญหาในสิ่งที่เขาต้องการ ในความเห็นของผมที่จะแก้ปัญหาการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ได้ สิ่งแรกที่ต้องทำก็คือ ต้องยอมรับความคิดที่แตกต่างของพี่น้องมุสลิม ในอดีตเพราะเหตุใดพี่น้องมุสลิมจึงมีการศึกษาน้อย เพราะว่าระเบียบของกระทรวงไม่เอื้อต่อการที่จะส่งลูกมาเรียน เช่น เรื่องเครื่องแต่งกายที่

ต้องแต่งตามระเบียบของโรงเรียน (บางครั้งก็ไม่อนุญาตให้คลุมฮิญาบ) เป็นต้น ซึ่งขัดกับหลักคำสอน ดังนั้น ควรแก้ปัญหาจุดเล็กๆ ทีละจุดก่อน แก้ปัญหาทีละชุมชน เดินไปเรื่อยๆ การแก้ปัญหาคำสั่งการศึกษาที่ผ่านมาเราทำได้เพียงระดับหนึ่ง สรุปก็คือว่าไม่มีสูตรสำเร็จในการจัดการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

รองศาสตราจารย์พิเชษฐ กาลามเกษตร: ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน ผมมองเรื่องนี้โดยให้ความสำคัญกับอิสลามเพราะอิสลามได้ให้ความหมายในสิ่งที่เรียกว่ามุสลิม เราควรเข้าใจในอุดมคติที่มุสลิมยึดถือซึ่งมีส่วนสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ เราควรเข้าใจช่องว่างระหว่างอุดมคติกับความเป็นจริง มองหาคุณค่าในหลายสิ่งหลายอย่าง ผมสรุปลักษณะของอิสลามไว้ 9 ประการคือ

ประการที่ 1 อิสลามเป็นศาสนาที่มาจากพระผู้เป็นเจ้า อุดมคตินี้จึงเป็นอุดมคติที่ศักดิ์สิทธิ์ มีพลังก่อให้เกิดการยึดเหนี่ยว ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้

ประการที่ 2 เอกภาพบริสุทธิ์ สูงสุดเตาฮีด ศาสนาหลายศาสนาจัดให้เป็นศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว คือยึดมั่นในพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดพระองค์เดียว

ประการที่ 3 อำนาจยึดเหนี่ยวเชิงปฏิสัมพันธ์ หมายความว่าถ้าทำดีพระเจ้าก็จะประทานสิ่งที่ดี ลักษณะนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มุสลิมนั้นสามารถยืนหยัดได้ในศาสนา

ประการที่ 4 ความครอบคลุม คือศาสนาที่ครอบคลุมทุกประเด็น ศาสนาอิสลามไม่ใช่เรื่องของปัจเจก แต่ในอดีตอิสลามเป็นจักรวรรดิเคยเป็นรัฐที่ต่อสู้กับโรมันและเปอร์เซีย นอกจากนี้ยังครอบคลุมในเรื่องของโลกนี้และโลกหน้า บางท่านอธิบายว่าศาสนาอิสลามเป็นอุดมการณ์คือพูดกันถึงเรื่องว่าทำอย่างไรที่จะทำเหตุให้ไปสู่ผลที่สามารถวัดได้ในโลกนี้ จึงไม่แปลกที่อิสลามจะมีหลักการสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ การเกิดธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย จึงเกิดความครอบคลุมไม่ได้แยกในเรื่องของทางโลกและทางธรรม

ประการที่ 5 ความเป็นรูปธรรม นอกจากคัมภีร์อัลกุรอานแล้วท่านศาสดายังได้แสดงวิถีชีวิตที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการใช้ชีวิต ไม่ว่าท่านจะเป็นศาสดา พ่อค้า เป็นสามีหรืออยู่ในสถานะใดก็ตาม

ประการที่ 6 บรรทัดฐานเดียว หมายความว่าทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้บรรทัดฐานเดียวกัน เช่น การละหมาด ไม่ว่าจะเป็นภักษัตริย์หรือใครก็ตามก็ไม่แตกต่างกัน จึงต้องมีการเรียนรู้ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ประการที่ 7 ความเรียบง่าย ในทัศนะของมุสลิมตามที่ในคัมภีร์อัลกุรอานนั้นบัญญัติว่าวิถีชีวิตของอิสลามนั้นเรียบง่าย จึงสอดคล้องกับประเด็นเรื่องของความครอบคลุมและบรรทัดฐานเดียวที่ทุกคนสามารถปฏิบัติเหมือนกันได้

ประการที่ 8 ความเสมอภาค ในสมัยก่อนเมื่ออาณาจักรอิสลามแผ่ไปถึงโรมันและได้รับชัยชนะอย่างน้อยไปเห็นตอนกัมกราบศาสดาต่อหน้าตัวแทนของโรมัน ก็กลับมาทำกับศาสดาบ้าง ศาสดาเป็นยิ่งกว่าจักรพรรดิ ศาสดากับบอกให้จับมือเหมือนที่ชาวเยเมนปฏิบัติต่อกัน สะท้อนลักษณะของมนุษย์ที่เสมอภาคกันต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า ลักษณะนี้สะท้อนมาจากวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจากศาสนายูดาห์หรือ

คริสต์ที่ถือว่ามนุษย์เสมอภาคกันต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้า ในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำก็อาจจะมองว่ามุสลิมนั้น กระทั่งกระตือรือร้นจนอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ในบางครั้ง

ประการที่ 9 ความเป็นสากล มักจะมีคำถามว่าพระเจ้าของยูดาห์ คริสต์กับอิสลามนั้นเป็นองค์เดียวกันหรือไม่ ก็เป็นคำถามที่ตอบยาก แต่โดยหลักการแล้วมีพระเจ้าองค์เดียว สร้างจักรวาลเดียว และสร้างมนุษย์ ดังนั้นก็ถือว่ามนุษย์มีต้นกำเนิดเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีความเป็นสากลในเรื่องของ จักรวรรดิ สืบทอดกันมา จึงไม่แปลกที่จะเห็นความหลากหลายในความเป็นอิสลาม อุดมคติของอิสลามหลายเรื่องละเอียดและซับซ้อนมาก มุสลิมยังไม่สามารถเข้าถึงอุดมคติ ยังขาดไปบางส่วน โดยภาพรวม ลักษณะของอิสลามก็เหมือนกับบางลัทธิ หรือบางทีก็ไม่เหมือนอะไรเลย เช่น มิติในเรื่องการเมือง ขณะที่ต้นทุนที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไม่ใช่เรื่องวัตถุ งบประมาณ หรือคนที่มีอยู่ แต่เป็นเรื่องของอุดมคติ ปัญหาการศึกษาของชาติในขณะนี้ก็คือ เมื่อเรานำระบบประชาธิปไตยเข้ามา ก็ต้องเข้าใจว่าประชาธิปไตยเป็นกระบวนการหาคำตอบอย่างมีส่วนร่วม แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เราหลุดจากฐานรากส่วนหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือการปฏิรูประบบราชการที่นำเอาการศึกษาออกจากวัดแล้วตั้งเป็นกระทรวงธรรมการ คิดว่าตรงนี้เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่รับอารยธรรมตะวันตกเข้ามา ประชาธิปไตยก็ได้รับอิทธิพลจากประเทศกรีก ประเทศกรีกนับถือพระเจ้าก็จริงแต่ศาสนาของกรีกไม่ได้เป็นรากฐานของศีลธรรมอย่างเป็นระบบ ในส่วนของประเทศไทยการศึกษาออกห่างจากศีลธรรมมากขึ้น ประชาธิปไตยของเราจึงเป็นการมีส่วนร่วมไม่มากนัก ไม่มีทิศทาง ขณะนี้ปัญหาของมุสลิมก็คือว่า ศาสนาของมุสลิมมีทิศทางแต่ถ้าขาดองค์ความรู้บางอย่างคือการศึกษาแบบสามัญ ผมชื่นชมอาจารย์รุ่งที่เมื่อครั้งรับราชการที่สภากาชาดแห่งชาติได้ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้ศาสนาผ่านกระบวนการศึกษาแต่เป็นที่น่าเสียดายว่าไม่ต่อเนื่อง ทำอย่างไรที่จะนำต้นทุนของมุสลิมมาประยุกต์ใช้ให้มีความสัมพันธ์กับระบบการศึกษาไทย

วิทยากรผู้ร่วมเสวนา

1. รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรพล วังศ์บุญสิน
ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาคนและชุมชนและการย้ายถิ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ดร.กมล รอดคล้าย รองเลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
3. ดร.รุ่ง แก้วแดง ประธานมูลนิธิสุข-แก้ว แก้วแดง
4. รองศาสตราจารย์ พิเชฐ ภาลลัมภ์
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ดำเนินรายการโดย สุภาศพรณ์ ตั้งตรงไพโรจน์ นักวิจัย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การแสดงศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมบนเวที

ในการสัมมนาทางวิชาการมุสลิมศึกษา ประจำปี 2553 เรื่อง “มุสลิมในแผ่นดินไทย: บทบาทชาวไทยมุสลิมในการสร้างสรรค์สังคมไทย” ระหว่างวันที่ 29 กันยายน - 2 ตุลาคม 2553 ที่ หอประชุมจุฬาฯ ซึ่งจัดโดยศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ ร่วมกับศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล จุฬาฯ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ 3 วันแรกเป็นการสัมมนาทางวิชาการ ที่จะช่วยสร้างความชัดเจนในทุกมิติของชาวไทยมุสลิม ย้อนนับจากอดีตสู่ปัจจุบันและต่อเนื่องสู่ โลกแห่งอนาคตกาล ในวันสุดท้ายของการสัมมนา เป็นช่วงพิเศษที่จะได้เจาะลึกถึงอัตลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม พร้อมกับแกะรอยตามเส้นทางของการเชื่อมต่อของวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการปรับแต่งต่อยอดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละท้องถิ่นที่มุสลิมได้เข้าไปลงหลักปักฐานสร้างชุมชน จนเกิดศิลปวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าศึกษาและเรียนรู้ถึงที่มาที่ไปอย่างแท้จริง

โดยการแสดงที่จัดในงานนี้มีทั้งหมด 10 ชุด ได้แก่ การแสดงย้อนรอยต้นกำเนิดการออกแขกลิเก การแสดง ‘ลิเกเลียน (อุละนะบี)’ การแสดง ‘นาซิด’ การแสดง ‘ดิเกรฮูลู’ การแสดงชุด “ไหว้ครู” “รำเทียน” “กระบี่กระบอง” “รำกริช” การแสดง ‘บันจักลีลัด’ และการแสดง ‘ลำตัดคณะหวังเต๊ะ’

การแสดงแต่ละชุดมีความเป็นมาที่น่าสนใจ อาทิ การออกแขกลิเก การออกแขกที่เราัมกจะเห็นกันเป็นประจำก่อนหน้าที่จะมีการแสดงลิเกทุกครั้ง มีต้นกำเนิดมาจากวัฒนธรรมของมุสลิม เนื่องมาจากในสมัยแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา บรรดาตะวัะห์ หรือกลุ่มผู้เผยแพร่ศาสนาอิสลามพากันขับร้อง เพื่อสรรเสริญพระองค์อัลเลาะห์ (ช.บ.) และท่านศาสดามุฮัมมัด (ช.ล.) โดยเรียกว่า อุละนะบี หรือ “ลิเกเลียน” ซึ่งอาจเปรียบได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของสายธารแห่งศิลปวัฒนธรรมมุสลิม ในเวลาต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการพัฒนาจาก อุละนะบี หรือลิเกเลียน ไปสู่การแสดง “ลิเกเครื่องท่อน” และการแสดง “ลิเก” ในปัจจุบัน โดยยังคงช่วงออกแขกเพื่อให้เป็นการขอพรจากพระเจ้า และไหว้ครูก่อนเข้าการแสดงทุกครั้ง

คำว่า “ลิเก” มาจากคำว่า “ซิเกร” ภาษาเปอร์เซีย หรือคำว่า ซิกรุ ในภาษาอาหรับ หมายถึง การอ่านบทสรรเสริญพระเจ้านั้นเอง ส่วนที่ว่าทำไมจึงเรียกว่า “ลิเกเลียน” ก็เพราะว่าลักษณะของผู้เล่น คือจะนั่งเลียนไปกับพื้นไม่มีการลุกขึ้นเดิน ไม่มีการขยับเนื้อขยับตัวไปตามจังหวะ ผู้เล่นทุกท่านจะติดลองรำมะนาพร้อมกับร้องเท่านั้น

การแสดงอีกประเภทหนึ่งที่มุสลิมคุ้นเคยกันดีก็คือ "นาซิด" ก็แตกสาขามาจากอุละนะบีเช่นกัน "นาซิด" หรือ อนาซิด เป็นภาษาอาหรับ หมายถึงการนำคำสอนของศาสนาทุก ๆ ด้านมาร้อยเรียงให้เป็นสำนวนหรือบทเพลง และแม้ว่าการแสดงลำนำนาซิดจะเกิดขึ้นมาช้านาน นับพันปีแล้วก็ตาม แต่ก็มีบางช่วงบางเวลาที่เลือนหายจนถึงเกือบสูญหายไปเนื่องจาก เชื่อกันว่าขัดต่อหลักการของศาสนา ต่อมาท่านอูบยา อีหม่าม อัซฮารี มุฮัมมัด อัตตามิ ผู้นำศาสนาท่านหนึ่งของมาเลเซีย ได้พิจารณาว่าความบันเทิงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่ไม่อาจปิดกั้นได้ และยังประโยชน์อันมหาศาลต่อมนุษย์หากนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับการดำเนินชีวิต เพราะความบันเทิงที่แท้จริงนั้นไม่ใช่เพียงการให้ความสุขความบันเทิงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ความบันเทิงก็มีประโยชน์อื่นๆ อีกมากมาย

ดังนั้นความบันเทิงในรูปแบบอิสลามจะเกี่ยวพันถึงเรื่องศาสนา เนื้อหาของ "นาซิด" จึงเกี่ยวข้องกับ การนำคำสอนมาร้อยเรียง เชิญชวนให้คนทำความดี มีจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาเนื้อหาโดยนำเรื่องราวใกล้ตัว เช่น การดำเนินชีวิตในสังคม นำปัญหาของสังคมมาผูกร้อยกับหลักการศาสนา ซึ่งมีส่วนทำให้สังคมมีความรักซึ่งกันและกัน ส่วนการใช้เครื่องดนตรีจะมีเพียงกลองหรือเครื่องเคาะเพื่อให้จังหวะ ทำนองเพลงกำหนดตามหลักการของธรรมชาติ คือการเต้นของหัวใจ ทำนองเร็วก็จะไม่เกิดการเต้นของหัวใจในขณะที่หัวใจเต้นเร็วสุด หากเกินกว่านั้นก็ไม่สามารถบังคับตัวเองได้ ในที่สุดก็จะเป็นคนคลั่งไคล้ มัวเมากับความบันเทิง ที่มีแต่การบันเทิงจนจิตใจ ไม่ไปความบันเทิงที่ให้ความสุขที่แท้จริง การแสดงนาซิด มักจะนิยมแสดงในงานมงคลต่างๆ ของชาวมุสลิม เช่น พิธีการแต่งงาน การโกนผมไฟ การเข้าสุนัต และในงานรื่นเริงต่างๆ ทั่วไป ยกเว้นงานศพ

อีกรายการที่น่าสนใจคือ "ดิเกร์สุลู่" ซึ่งบางทีมาบอกว่า "ดิเกร์" หรือ "ซิเกร์" หมายถึงการอ่านบทสรรเสริญพระเจ้า ส่วนคำว่า สุลู่ หรือ สุลูบ คือการอ่านหรือการขับร้องอย่างเป็นจังหวะ จึงน่าจะหมายความว่า การสรรเสริญพระเจ้าด้วยการขับร้องอย่างเป็นจังหวะ บางกระแสก็ว่าดิเกร์หรือซิเกร์ หมายถึงการอ่านทำนองเสนาะ หรือกลอนเพลงได้ตอบส่วนคำว่า สุลู่ แปลว่า ได้หรือทิดได้ รวมแล้วหมายความว่า การขับบทกลอนเป็นทำนองเสนาะจากทางใต้ ซึ่งมีผู้รู้ได้เสริมอีกว่า ดิเกร์สุลู่ น่าจะเกิดขึ้นเริ่มแรกที่อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ซึ่งชาวปัตตานีเรียกคนในอำเภอรามันว่าคนสุลู่ ในขณะที่มาเลเซียเรียกดิเกร์สุลู่ว่าดิเกร์ปารัต ปารัต แปลว่าเหนือ จึงเป็นที่ยืนยันได้ว่าดิเกร์สุลู่ หรือดิเกร์ปารัตนี้มาจากทางเหนือของมาเลเซียและทางใต้ของปัตตานี ก็คืออำเภอรามัน จังหวัดยะลานั้นเอง แต่ผู้รู้บางท่านก็บอกว่า ดิเกร์ หมายถึงกลอนเพลงได้ตอบ นิยมเล่นกันเป็นหมู่คณะ เป็นการร้องเพลงลำตัดภาษาอาหรับเรียกว่า "ซิเกร์มีรฮาเบ" ไทยเรารับเอามาโดยใส่เนื้อเพลงเป็นภาษาพื้นเมือง คือภาษายาวีที่เข้ากับกลองรำมะนา เขาเป็นว่าดิเกร์สุลู่ คือการแสดงพื้นบ้านที่มีต้นกำเนิดจากจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งได้รับการพัฒนามาจากอุละนะบี หรือลีเกเลียผสมผสานกับการแสดงพื้นบ้านที่มีการให้จังหวะสนุกสนาน เครื่องดนตรีก็ยังคงเป็นกลอง และการตบมือให้จังหวะ ลีลา ก็ยังคงเป็นการนั่งแต่จะโยกตัวตามจังหวะ มีการแต่งกายที่ปรับสีสันทให้สวยสะดุดตาเพื่อให้เข้ากับการแสดงพื้นบ้าน

การแสดงชุด "ศิลปะการต่อสู้ มุสลิมพระประแดง" จะนำเสนอการแสดงเป็นชุดโดยเริ่มจากการไหว้ครู ต่อด้วยรำเทียน ซึ่งจะไม่อ่อนช้อยเท่ากับรำเทียนทางภาคเหนือ ต่อด้วยศิลปะการต่อสู้กระบี่กระบอง และรำกริช เป็นการแสดงอีกชุดที่มีที่มาที่น่าสนใจ

ศาสตร์แห่งศิลปะการต่อสู้ที่พัฒนามาเป็นการแสดง อาจจะเรียกได้ว่าเป็นศิลปะของมุสลิมผสมผสานกับมอญ มุสลิมยังคงรักษาวัดธรรมในการต่อสู้ประเภทอาวุธสั้นและอาวุธยาว หรือที่เราเรียกว่ากระบี่กระบองแบบตีป่า หรือตีประหรือตีประลองแบบไม่นัดไม้ คือประลองกันสดๆ ไขว่หวัดความว่องไวในการรับไม้กัน และที่ผสมผสานกันมอญเห็นได้จากการแต่งกายที่เป็นลักษณะของมอญอย่างชัดเจน เมื่อพูดถึงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของมุสลิม ทำให้นึกถึงศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวอีกประเภทหนึ่งที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดชายแดนใต้ นั่นก็คือ บันจักสลัด ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาอินโดนีเซีย คำว่าบันจัก หมายถึงการป้องกันตนเอง ส่วน สลัด หมายถึงศิลปะ รวมความแล้วหมายถึงศิลปะการป้องกันตนเอง กีฬาประเพณีนี้เดิมเป็นศิลปะการต่อสู้ของชนเชื้อสายมลายูในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน และพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย คือ ปัตตานี ยะลา สตูล สงขลา และนราธิวาส การแสดงอาจจะต่อสู้กันด้วยมือเปล่า หรือมีอาวุธ เช่น กริช มีด มีดำนานเล่าต่อกันมาว่าการต่อสู้แบบนี้มีมาตั้งแต่ 400 ปี มาแล้ว โดยมีกำเนิดที่เกาะสุมาตราโดยทำรำกำเนิดมาจากช่อดอกบอมอร์ในกระแสน้ำวน ตำนานกล่าวว่ามีสามสหายเดินทางจากฝั่งตะวันตกของเกาะสุมาตรา ไปศึกษาวิทยายุทธที่เมืองอะแจ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสุมาตรา สำนักวิทยายุทธอยู่ใกล้สระน้ำใหญ่ น้ำในสระไหลมาจากหน้าผาสูงชัน ริมสระมีต้นบอมอร์ออกดอก สีม่วงสด วันหนึ่งฮามินนุดดิน หนึ่งในสามสหายเดินทางมาดื่มน้ำที่สระแห่งนั้น เขาสังเกตเห็นว่าแรงน้ำตกทำให้ น้ำในสระเป็นระลอกคลื่นหมุนเวียนและที่น้ำทิ้งคือช่อดอกบอมอร์ช่อหนึ่งหล่นจากต้น ถูกน้ำพัดตกลงกลางสระ แล้วจึงถอยย้อนกลับไปใกล้ตลิ่ง ลอยไปลอยมาเหมือนมีชีวิตจิตใจ เขาจึงมองดอกไม้ในสระเป็นเวลานาน จากนั้นเขาได้นำลีลาการลอยของช่อดอกบอมอร์มาประยุกต์สอนการรำรำให้แก่เพื่อนทั้งสอง และช่วยกันคิดวิธีเคลื่อนไหวโดยอาศัยแขนขา เพื่อป้องกันฝ่ายปรปักษ์ บันจักสลัดจึงเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้ ลีลาการต่อสู้ของบันจักสลัดมลายูมุสลิมได้โด่งดังไปทั่วโลก และได้รับการบรรจุให้เป็นกีฬาที่ใช้แข่งขันกันในระดับประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ซีเกมส์ เอเชียนเกมส์ ตลอดจนโอลิมปิก

ชุดสุดท้ายคือการแสดง "ลำตัดคณะหวังเต๊ะ" การแสดง "ลำตัด" มีหลักฐานระบุว่าเกิดขึ้นในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มุสลิมจำนวนมากได้ย้ายถิ่นฐานมาจากปัตตานี ยะลา นราธิวาส ขึ้นมาอยู่บริเวณภาคกลางและกรุงเทพมหานคร แนนอนที่สุดศิลปะพื้นบ้านและวัฒนธรรมมลายูก็ติดตัวมาด้วยนั่นก็คือ "ดิเกรฮูลู" และ "ลิเกบันตน" ก็ได้นำมาผสมผสานกับศิลปะพื้นบ้านที่ขึ้นชื่อของภาคกลาง อย่างเช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย และเพลงอีแซว ผสมผสานกันอย่างกลมกลืนเกิดศิลปะการแสดงแขนงใหม่ ที่ได้รับความนิยมชมชอบอย่างมาก นั่นก็คือ "ลำตัด" ลักษณะที่คงเอกลักษณ์ของดิเกรฮูลูและลิเกบันตนก็คือการใช้กลองรำมะนาเป็นเครื่องดนตรีประกอบ และการมีลูกคู่คอยรับเมื่อต้นบทร้องจบเช่นเดียวกับเพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว ที่ร้องเป็นกลอนสดกั๊กกันไปมา และการแต่งตัวคือศิลปะการเล่นพื้นบ้านของไทยภาคกลาง

ที่นำไปและความหมายของคำว่า "ลำตัด" จากคำอธิบายของอาจารย์มนตรี ตราโมท กล่าวไว้ว่า "ลำ" แปลว่า "เพลง" เมื่อนำมารวมกับคำว่า "ตัด" จึงหมายถึง การนำเอาเพลง พื้นบ้านอื่นๆ อีกหลายชนิด อย่างเพลงเกี่ยวข้าว เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย เพลงอีแซว ตัดรวมเข้ามาเป็นบทเพลง ในระยะแรกเรียกว่า "ลิเกลำตัด" ต่อมาจึงตัดตอน เรียกสั้นๆ ว่า "ลำตัด" เท่านั้น ความสนุกสนานเพลิดเพลินกับคารม

คมคายที่ปะทะฝีปากกันอย่างเผ็ดร้อน แทรกด้วยมุขตลกชวนหัว ด้วยเนื้อหาที่หยิบยืมมาจากวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน และเรื่องราวใกล้ๆ ตัว นั่นคือเสน่ห์ของ "ลำตัด" และคงปฏิเสธไม่ได้ว่า เมื่อเอ่ยถึง การแสดง "ลำตัด" หลายๆ คนจะคิดถึง "ห้วงเต๊ะ" "ห้วงเต๊ะ"หรือนายห้วงดี นิมา ได้รับการยกย่องให้เป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ประเภทเพลงพื้นบ้าน ประจำปี พ.ศ. 2531 โดยกว่า 40 ปี ที่ "ลำตัด ห้วงเต๊ะ" ผงาดในวงการ จนชื่อห้วงเต๊ะ แทบจะกลายเป็นสัญลักษณ์ของลำตัดไปแล้วก็ว่าได้